

ГОДИНА X.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 12.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЏИЋ.

Издави за време бављења позоришне друшве у Н. Саду свагда о дану сваке представе, иначе сваког месеца поједан пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

ПРВИ ПОЈАВИ ВАЈАРСТВА У НАС.

(Свршетак.)

Уметност има своје законе, своја одређења, и опет ови закони и ова одређења нису преграда уметности, него су им вођи за самосталан рад, вођи, који их упућују, да буду обазривији, који им не дозвољавају, да се огреше о меру, природност, истину и лепоту. Ова ограничења особито важе за уметност вајарства; слике вајарске не смеју се продуцирати ситницама, сувише вештачком израдом у појединостима, покретима, који не одговарају употребљеном материјалу (камену, тучу и т. д.) смелим и дрским покретима и положајима, који не одговарају тежини камена. У вајарским сликама главно је тишина, лепота црта, свечан израз у целини, у деловима савршена сразмера и ритам. Па поред све ове простоте пластика је дала лепоте, које су можда најближе идеалу, којем теже све остале уметности. Ни чим свет није толико био ускићен као олимпијским Зевсом и кидичком Афродитом; ништа није толико и тако човека обоготворило, тако узвисило, као пластика. За то народи, чим уђу у више сфере културне, негују ову тешку, и с тога ређу уметност. Ми се само радовати можемо, што се г. Убавкић посветио вајарству, а још више што је успео, а највише што његови радови остају у његовој отаџбини, да се њима она окити и подичи. Мраморно попресе, о ком смо говорили, откупио је наш Краљевски Дом, којем смо за ту пажњу српском уметнику особито обвезани, Уметнику нека је то колико одликовање, толико и охрабрење на што живљи и савеснији рад,

рад са најбрижљивијом техником и студијом. Само онај продире и побеђује, који непрестано учи, вежба се и ради. Ма колики био дар, таленат и геније, ништа не ће учинити узвишено, велико, без многога рада и напрезања. Треба читати па уверити се колико су много учили и радили Рафаило и Мозарт, колико је канао и себи „разбијао главу“ Михаило Анџело док је прозрео законе анатомије. Колико је радио Шекспир! Александар Велики, Јулије Цезар, Наполеон, Њутн, Кеплер, Бетовен нису постали оно што су, седећи скрштених руку, пирујући и беспосличећи. Ако је према нама промисао био издашнији, онда тим више треба култивисати те више дарове. Прави геније није никад тром и нерадан; он ради и онда кад нам се чини да ћути и благује, он се непрестано занима и ствара; радови се познају и савлађују радом; уметничко стварање такођер учи се баш самим непрекидним творењем и стварањем. Ових се напомена дотакосмо с тога, што се у нас често појаве писци и уметници, па их при првим радовима толико обасну епитетима „наш омиљени“, „наш вредни“, „наш чувени“, да се почетници од тих хвала растопе одмах и нестане и њих и њихових радова, „као воска пред лицем огња.“ Поклонимо бар десетак година рада, па онда изрецимо оцену. Оне радове, што долазе иза првих, ваља узети у озбиљно проучавање. Најбољу пошту и пажњу чинимо новим писцима и уметницима, ако им искрено кажемо: радите!

Ми познајемо г. Убавкића; он има

и творачке моћи, и довољно уобразиље, и осећања за лепоту и хармонију, и естетичкога суђења, и одушевљења, па и техничке способности, да своје уметничке створове лако израђује. Ми му желимо дуга и здрава века, да ради доста, лепо и добро и да замишља и скицира са маром а израђује хладно, тако рећи са флегмом; да се не заноси за ефектом, да не тражи оно, што је „питореск“, већ да увек има за основу стару класичну пластику. Ми смо народ млад; што је природније и простије, склонитије и скромније, а опет са укусом и лепотом израђено, више ће наћи одзива у већини народној. За префињену и прецифену мањину не треба се много старати; она ће већ наћи себи сатисфакције из даљег, из старијег света, где је препуно онога, што је у силу Бога извештачено, где је изобиље свега, што може створити — дегенерисан укус.

„Кад је друштво у постајању, онда су уметности још неразвијене, језик по-суров, обичаји доста по сеоски, али све ово мало по мало и подједнако усаврши се, и створи се племенит укус. А овај племенит укус на скоро се почне испољавати; влада разума почне узимати мах; говор постаје епиграматичан, лаконичан, сентенциозан, заједљив; уметности почну патити од префињености. Старе црте узвишених узора налазимо поседнуте, па клонемо вером, да ћемо их икад моћи достићи. Пишемо поетике; измишљамо нове и нове начине, нешто особито, бизарно, чудновато. Тако постаје *манир* као порок једног култивисаног друштва, у којег је добар укус *опао*.“ Ово не велим ја, него *Дидеро*, и овим истинитим речма налазио сам да ће бити најцелисходније, да завршим свој данашњи реферат.

М. П. Шапчанин.

Б Л А Г О.

Позоришна игра у једном чину.

Написао Франсоа Копе.

О С О Б Е:

Свештеник. — Јован. — Вероника.

(Опала дворана у приземном боју Ларош-Морганског двора по стилу из 10 века. У дну врата, на која се види поље, обрасло бршљаном, хладолежем и вињагом. Лево велика, уметнички израђена оцаклија, уресена породичним грбом. На њој биста од витеза из доба Хенрика IV; у витеза брада, пала до огулице. Испод бисте црна мраморна плоча и у њој урезано златним словима: Јован XVIII, војвода Ларош-Моргански, маршал француски, члан државног савета краљевог и витез његовог реда, 1549—1610. На десно у првој кулиси велика врата, а у другој степенице, што воде другим вратима. У дну стар ковчег с исписаном фајансом. Насред дворане сељачки сто, постављен за троје, вазе за цвеће, цинени пехари, судови за јабуковачу, и т. д. Десно стара столица, превучена мрком, позлаћеном кожом. У левом куту од дворане два, три велика снопа сламе, плуг, котарице за јаја, кокошињац. О зидовима алати за пољ-

ску радњу, ловачке пушке и др. Лево близу оцаклије вратаоца.)

ПРВА ПОЈАВА.

Свештеник (седи на великој наслоњачи, па преврће књигу на колу четвртине). Ово је извор: Он вели, да се Јован, први Ларош-Моргански, господар од Сен-Мартена де Фосе, капетан над стотином стрелаца, гувернер аквитански, који је на светом гробу тражио спаса души, па нашао смрт телу, оженио Исабелом Бетинском и да је имао јединца сина, Јована другог, који је био силан јунак и праотац нашем садашњем војводи. (Дотле је Јован, у сељачком ловачком оделу, кожним доколеницама и с пушком о рамену, ушао на стражња врата и застао на прагу, те ухватио последње речи свештениковс).

Јован. (Весело). А ја велим, да је садашњи војвода уранио јутрос још пре зоре и отишао у лов, па да се сад славно враћа са шљуком.

Свештеник. Господин војвода.

Јован. Шта, зар ме још једнако зовете тако? Каке су сада прилике, не смем се више тако звати, нити коме допустити, па ни вама, стари мој пречасни учитељу, да ме велича поносним надевом војводи-ним, мене, који живи као пуки сељак. С тога ме зовите, као и свако други, само господином Јованом.

Свештеник. Господином Јованом? Шта? Ја? Не, то никако не може бити! Зар ви нисте пер, нисте ли војвода?

Јован. (Скидајући ловачки алат). Некад сам био, но сад сам само господин Јован, јер откако ми је отац погубљен и откад се као ускок, далеко од своје домовине, патим сиротињом, ма да имам поносито име, запознао сам, мој господин-попо, шта је то сујета,

Свештеник. Тек не поричете, да властела нема никаквих права.

Јован. То не; али кад сам добро раз-

мислио, нашао сам, да свако право за- даје двоструку дужност.

Свештеник. О, врли пријатељу! Сад ме и не ће ништа задржати, да вас, као некад у вашем детињству, не зовем својим драгим дететом! Је ли слободно?

Јован (рукујући се с њим). Од свег срца!

Свештеник. На чем немам све да вам захвалим? Кад се пре три месеца вратих са својом синовицом из прогона скоро бо- соног. . .

Јован Узех вас к себи. Чудна чуда! Та кућа је доста велика!

Свештеник. И узесте на се бригу за нас, а овамо сте сами сиромашни.

Јован. И то ми је опет заслуга! Та и сух је хлебац слађи, кад га човек с ким подели. Али зашто сте се ви, господин попо, тако задубили у мој родослов? Да не ћете откуда да видите, колико имамо колена у роду?

Свештеник. Не! Хоћу да прославим ваше име, — зар то није велика и смела мисао! — па бирам ког од многих де- дова ваших, да изаберам за јунака новој жалосној игри.

(Наставиће се.)

Л И С Т И Ћ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

* (*Српска народна позоришна*) дружина сти- гла је у Нови Сад 20 дец. о. г. Она је дошла из Сомбора, где је имала за два месеца дана преко 500 фор. дефицита, те је морала свој рад тамо прекинути, да не би још и горе прошла. Овде је скупљање претплате веома повољно и- спало: на једну представу долази нешто мало више од сто форината Још нека добро испадну и представе ван претплате, па ће Нови Сад и опет осветлати себи образ и одгонити баука сва- ког поришта — тај дерни дефицит.

Прва представа овде биће *други дан Божића*, и том приликом даваће се нов комада: „*Наши сељани*“, позоришна игра из народног живота у 3 чина, с певањем, од М. Поповића, музика од дра Ј. Пачуа.

У позоришној дружини, од како је последњи пут овде била, више је од половине нових чла- нова. Од старих су ту: г. г. Драга Ружићка, Ј.

Добриновићка, Ј. Хаџићева, Д. Ружић, П. Сте- пић, П. Добриновић, М. Марковић и С. Ђурђе- вић. Нови су чланови: г. г. С. Вујићка, М. Макси- мовићева, З. Милојевићка, С. Бркићева, Д. Бан- добранска, С. Миљковићка, Д. Николићева, В. Миљковић, А. Милојевић, А. Десимировић, К. Васиљевић, М. Банић, М. Петровић, В. Димитри- јевић и Ст. Кестерчанек.

* (*Недељни ред позоришних представа.*) У четвртак 26. децембра *први пут*: „*Наши сељани*“. Позоришна игра из народног живота у 3 чина, с певањем, написао М. Поповић, музику саставио Др. Ј. Пачу. — У петак 27. децембра: „*Избирачица*.“ Шаљива игра у 3 чина, с певањем, од К. Триф- ковића. — За тим с новом поделом узога *први пут*: „*Марко Краљевић и Арапин*.“ Јуначка позо- ришна игра у 3 чина, с певањем, написао А. Николић, музика од И. Шлезингера. — У недељу 29. децембра: „*Свeosна ло. а.*“ Позоришна игра у 3 чина, с певањем, написао Е. Тот, превео и за

српску позоришту удесио Ст. Дескашев, музика од Д. Јенка. — У понедеоник 30. децембра *први пут*: „Фабрицијусова ћерна.“ Позоришна игра у 3 чина, написао А. Вилбрандт, превео Ј. Грчић.

ЧИТУЉА.

(*Марко Суботић*.) један од онајбољих глумца српских, нарочито као приказивач интриганатских улога, преминуо је 8. фебруара о. г. у Панчеву, где је 2. марта 1833. и света угледао. Отац му беше имућан трговац и угледан грађанин. Основне школе и реалку свршио је покојни Марко у свом родном месту, а после га пошаље отац у Пешту у виши трговачки завод хамплов, желећи, да му се син изобрази у трговачкој струци. Кад Марко сврши и ту школу, оде у Беч, где је неко време провео у контоару и марљиво полазио бечко дворско позориште. Вративши се кући из Беча, буде најпре уз оца, а кад му отац 1854. умре, прими Марко, са братом својим Костом, радњу очеву, коју су њих двојица само кратко време водили, јер судбина није хтела, да Марко остане дуго у радњи, за коју није имао воље. Дух његов тражио је више слободе, без које му је тешко било живети. Тако је нашег Марка у тежњи за слободнијим и самосталнијим животом затекла 1859. г., кад се беше разбуктао талијански рат, и он, као младић, у најбујнијој снази, ступи по слободној вољи својој у војску. Али тек што Марко стане у војску, рат се утиша, и он не оде на бојно поље. Незадовољан с тим осујећеним покушајем, Марко напусти трговину са свим, и, гоњен потајном жељом, оде у глумце, да посвети живот свој српској Талији, која се баш у оно доба почела будити из дубока сна, да живи новим животом. Тако је Марко најпре глумовао г. 1862. у дружини чекићевој, за тим је већ 1863. г. прешао у Београд, где је под управом мандровићевом остао све до половине 1865. Кад се међу тим народно позориште у Београду укине, дође Марко у дружину Јована Поповића бечкеречанина. И ту је Марко био тек неколико месеца. После оде у Загреб, а 1867. г. дође у нашу позоришну дружину. Овде је остао све до г. 1874. За тим пређе и опет у Београд, где га затече и српско-турски рат. За цело време ратовања вршио је Марко дужност војног комесара у чину почасног мајора. По свршеном рату продужио је Марко своје глумовање и на даље у Београду, где је остао до јуна 1882. У Београду би Марко и дужи, па може бити и до краја века свога остао, да му управа није учинила нешто на жао, због чега је напустио београдску позоришту, па је најпре имао своју дружину, а после

је јула месеца 1883 дошао у народно позориште. Али ту сад Марко није више дуго служио у храму богиње Талије, јер при крају г. 1884. спопаде га љута бољетина, сушица, која га је мучила и кињила, док није најпосле на рукама свога рођенога брата Косте и саму душу испустио.

Марко је био даровит и за глумаштво одушевљен глумац. Приказивао је разноврене улоге, али у интриганатској струци био је прави вештак. У живој успомени остао је свакоме, кога је год гледао у улогама те врсте. Највише се истакао као: Орешин у „Нелекој кули,“ Гроф Дарецо у „Париском коцијашу,“ Борли у „Марији Стјуартовој“, Јусуф у „Милошу Обилићу,“ Роберт Сесил у „Есекеу,“ Надан у „Максиму Црнојевићу,“ Вилбрун банкар у „Париској сиротињи,“ Апијани у „Маријани.“ Ал' највећу славу стекао је себи приказом Фрање Мора у „Разбојницима“, нарочито тиме, што је умео верно, и то веома живим бојама да изнесе кукавичност, ту главну црту фрањиног карактера. Фрања је кукавица и само је онда јунак, кад види пред собом слабост и немоћ, као н. пр. у призору кад му отац пребацује смрт свога Карла. У том призору Суботић се на један пут извио као каква змија, поругом је парао оцино срце, а у душу му лио је отров кап по кап. На један пут је постао храбар према немоћном старцу, који је већ полак мртав. Очи, оне велике зеленкасте очи његове, које су биле као створене за интригана, сипале су варнице, као да је јунак, а глас, који му је иначе таван био, све се орио. Тако исто не ће се избрисати из памети гледалаца и различити типови, које је с вољом и вештином изводио. Доста је да напоменемо његовог увоштених бркова, телом и душом правог Мађара стражменгтера Пијтер Михаља у „Саћурици и шубари,“ тврдицу Венијамина у комаду „Тражи се васпитач,“ Вују у „Јелисавети кнегињи црногорској,“ Фига у „Посланичком аташеу“, Неситовића у „Војничком бегунцу“, учитеља Петровића у „Школском надзорнику“, верно чуваркућу чика-Спиридона у „Новом племићу,“ Баскура у „Поштењацима.“

Марко је био лепо образован човек. Много је читао и нарочито је пратио позоришну књижевност. Позната су му била многа дела о глумачкој уметности, и он је увек гледао, да прибрано своје глумачко знање употреби у корист својих улога. У њему смо изгубили добра и ваљана глумца, а губитак му је у толико већи и тежи, што су редови добрих и ваљаних глумаца у нас сваком даном све то ређи. Слава уметничкој успомени његовој!

Издаје управа српског народног позоришта.